

«توبه»؛ منزل دوم از منازل سیر و سلوک الی الله

منزل دوم از منازل سیر و سلوک الی الله «توبه» است. آیت‌الله‌العظمی غروی‌علیاری شرح دقیقی از توبه را در کتاب «سلسله دروس سیر و سلوک الی الله» ارائه می‌دهد. پشیمانی و ندامت، عزم بر ترک معصیت و تطهیر باطن با نور توبه را مراتب سه‌گانه توبه معرفی می‌کند.

منزل دوم از منازل سیر و سلوک الی الله «توبه» است. آیت‌الله‌العظمی غروی‌علیاری شرح دقیقی از توبه را در کتاب «سلسله دروس سیر و سلوک الی الله» ارائه می‌دهد. پشیمانی و ندامت، عزم بر ترک معصیت و تطهیر باطن با نور توبه را مراتب سه‌گانه توبه معرفی می‌کند.

منزل دوم از منازل سیر و سلوک الی الله «توبه» است. آیت‌الله‌العظمی غروی‌علیاری شرح دقیقی از توبه، را در کتاب «سلسله دروس سیر و سلوک الی الله» ارائه می‌دهد. پشیمانی و ندامت، عزم بر ترک معصیت و تطهیر باطن با نور توبه را مراتب سه‌گانه توبه معرفی می‌کند.

توبه از منظر قرآن

توبه برای شخص سالک گامی در جهت آماده شدن برای طی مسیر دشوار سلوک محسوب می‌شود. در یادداشت اول نیز اشاره شد که عرفای شریف اسلام بر حسب روش تدریس خود منازل سلوک را به روش‌های مختلف تقسیم‌بندی می‌کردند اما بسیار جالب توجه است که جمع عرفای اسلام بر این نظر بودند که منزل دوم از منازل سلوک تطهیر قلب و منور سازی باطن به نور الهی به واسطه توبه است. توبه رمزی دارد که آدمی را از تمام مصائب دور نگاه می‌دارد، واسطه فیضی است جهت رسیدن به حق تعالی، تطهیر باطن، تطهیر قلوب و تطهیر عیوب است.

لذا لازمه سیر الی الله؛ منزل اول، رفع غفلت و وارد شدن به عالم یقظه است که در پنج یادداشت پیشین مطالب آن به طور خلاصه ارائه شد بعد از این مرحله توبه است که وسیله‌ای برای نجات انسان از ظلمت گناهان می‌باشد. توبه است که رفع می‌کند ذنوب را، سیئات را، تطهیر باطن می‌کند، هر چیز طهارتش با خودش است. همانطور که لباس آلوده را با شست و شو پاک می‌کنند، قلب معنوی انسان نیز با توبه پاک می‌شود. خداوند متعال در قرآن مجید با تاکید بر امر توبه می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً تَصَوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاعْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ! به پیشگاه خداوند توبه کنید، توبه ای خالص! امید است پروردگارتان گناهانتان را از شما محو کند و شما را به بهشت‌هایی درآورد که از زیر [درختان] آن نهرها جاری است، در آن روزی که خداوند، پیامبر و کسانی را که با او ایمان آوردند خوار نمی‌کند، نورشان پیش رویشان و از جانب راستشان می‌شتابد درحالی که می‌گویند: پروردگارا! نور ما را برای ما کامل کن و ما را بیامرزا! بی‌تردید تو بر هر کاری توانایی» (التحریم/8).

همانطور که از بیان آیه فوق نیز مشخص است توبه انسان بر حسب میزان خلوص آن باطن را از آثار گناه پاک می‌کند. از این رو پروردگار عالم بندگان خود را نسبت به اثرات تطهیر باطن آگاه کرده و به آن دسته که در این گام دشوار موفق می‌شوند بهشت و نعمت‌های بی پایان آن را وعده فرموده است.

مراتب سه گانه توبه

و اما فرمایشاتی که عموم بزرگان ما در باره توبه دارند را می‌توان در سه شرط کلی خلاصه کرد. پشیمانی و ندامت: یعنی به خود بگویند چه کاری من انجام دادم؟ حالتی در انسان رخ می‌دهد که به آن ندامت قلبی گفته می‌شود. انسان جوارحا و جوانحا نادم است، شخص مستغفر، شخص تائب هرچه بوده در گذشته همه را دور می‌ریزد، قلبش نادم است، زبانش مستغفر است و با همه اعضاء و جوارح تسلیم حضرت حق می‌گردد و سعی می‌کند گذشته را جبران کند، چه گناه‌های الهی و یا خلقی، برای این امور سه امر هم اضافه فرمودند. ندامت یعنی از آن اعمالی که قبلا انجام داده‌ام پشیمانم، در شان من بنده نبوده که در مقابل منعم حقیقی بایستم، می‌خواستم به درجات علین برسم، این معاصی مانع شد، مرا از درک حقایق محروم کرد و لذا بر این امر ندامت دارد و پشیمان است.

عزم بر ترک معصیت: انسان سالک در این گام باید تلاش کند تا هرگز به گناه باز نگردد. بسیار شایع است که انسان پس از ندامت قلبی توبه می‌کند اما کمی بعد سستی و فقدان عزم راسخ او به مجدداً به گناه هدایت می‌کند. از این رو عرفای شریف اسلام گفته‌اند توبه ترک معصیت برای همیشه است. اگر چه در مراحل اولیه انسان ممکن است با سستی به گناه باز گردد اما باید شخص تائب عزم بر ترک معصیت برای همیشه داشته باشد.

تطهیر باطن با نور توبه: این اعضا و جوارح عمری با ارتکاب به گناه از لذت‌های دنیوی و باطل بهره بردند. لذا این اعضا باید خود را شستشو بدهند. انسان باید بداند چه خلاف‌هایی انجام داده که در شان این خود و بندگی خود نبوده، و در شان و خداونی که منعم حقیقی است نبوده است که در حضورش انجام داده است.

باورهای نادرست در امر توبه

انسان گاهی انتظار دارد با یک استغفر الله گفتن قضیه تمام بشود، خیر، این گونه نیست. تمام جوارح و جوانح انسان باید

درباره اموری که انجام داده و لذت‌هایی که استفاده کرده پاک شود. از این رو قابل درک است که آثار توبه حقیقی باید در رفتار شخص مشهود باشد و توبه لسانی در پی پشیمانی قلبی صرفاً نقطه آغاز این گام دشوار است. آثار برخی از گناهان تا مرتبه‌ای عمیق است که انسان وسعت آن را نمی‌تواند تصور کند و این تنها خداوند متعال است که به هدایت بنده‌اش راه را برای پاکی باطن او هموار می‌نماید. خالص کردن توبه ممکن است سالها به طول انجامد و در طی این زمان انسان باید سعی کند عملاً زندگی خود را تغییر دهد.

شخص سالک در امر تحقق توبه مراحل را در پیش رو دارد که در طی یادداشت‌های هفتگی خود سعی داریم تا مراتب و راه محقق ساختن توبه حقیقی را برای ورود به وادی سلوک به طور خلاصه شرح دهیم. از این رو استاد بزرگوار حضرت آیت الله العظمی غروی علییاری به علاقه‌مندان عرفان عملی توصیه فرموده‌اند که: «برای ورود به وادی سلوک عجله نکنید. در این وادی یا کسی وارد نشود یا اگر وارد شد عمری را باید در آن سپری کند و زحمت بسیار بکشد. برای سالکان واجب است که در حضور اساتید و بزرگان اهل فن زانو زده و شاگردی کنند تا بلکه الطاف الهی شامل آنها شده و جرعه‌ای از معارف به‌دست آورند. ورود به وادی سلوک خطر ناک است. این وادی ظلمات است و این ظلمت ناشی از عدم آگاهی، آثار گناه و عدم برخورداری از هادیان مجرب است. مادامی که ظلمت نفس و امور فانی دنیا بر انسان حاکم است شخص هرگز نمی‌تواند مسیر خود را به درستی پیدا کرده و پیش برود. از این‌رو توبه از سر اخلاص به اهل ایمان سفارش شده و خود می‌تواند کلید ورود به وادی سلوک باشد. در نتیجه انسان تا پیش از تطهیر باطن به واسطه نور توبه هرگز نمی‌تواند به وادی سلوک راه یابد».

علیرضا خاوری، از شاگردان آیت‌الله‌العظمی غروی‌علیاری